

Mistä osallistavassa sosiaaliturvassa on kyse?

Antti Parpo
Sosiaali- ja terveysjohtaja
Rauman kaupunki
SPY 12.5.2014

Keitä ovat yhteiskunnan osattomat?

- Osaton on henkilö, joka on vastoin omaa valintaa ja tahtoa irtautunut yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja sosiaalisesta kanssakäymisestä muiden ihmisten kanssa
- Osattomia ovat muita useammin työttömät
- Osattomiksi voidaan määritellä myös esim. yksin jääneet vanhukset
- Osallistava sosiaaliturva pureutuu työttömyydestä syntyvään osattomuuteen, ml. omaehtoinen työttömyys

Työttömyys yhteiskunnallisena ongelmana

- Työttömyys ilmiönä on pysyvä osa yhteiskuntaa, mutta yhteiskunnan yleinen suhtautuminen työttömyyteen muuttuu ajassa
 - Köyhäinhoito
 - ”Lapiolinja”
 - Hyvinvointivaltion kasvun kausi – parannukset työttömien oikeuksiin – passiivisen tukijärjestelmän luonti
 - 1990-luvun lama – työttömien kannustinloukut
 - 2000-luku – aktiivinen sosiaalipolitiikka – kenen vastuu?
 - 2010-luku – osallistava sosiaaliturva?
- Työttömyyden hoidon heiluri heilahtanut 2000-luvulla uusin vivahtein takaisin kohti historiaa

Työttömyyden syylliset I

- Makrotason syylliset
 - Talouskasvu ja työttömyys
 - Arvio: Työttömyyden väheneminen edellyttää Suomessa riittävää talouskasvua (vrt. Okunin laki)
 - 1990-luvun lopun ja vuosituhatosen vaihteen jälkeinen yli 3 %:n vuosittainen talouskasvu vähensi, joskaan ei poistanut työttömyyttä
 - Yritystalouden voiton jakologiikan muuttuminen. Investointitaloudesta pääomanomistajien jakotalouteen
 - Työttömyyden tyypittelyt
 - Suhdannetyöttömyys
 - Rakennetyöttömyys
 - Kitkатыöttömyys

Työttömyyden syylliset II

- Makrotason syylliset
 - Talouden kansainvälistyminen
 - Työelämän jäykkyydet – palkat, työsuhdeturva, toimeentuloturvajärjestelmä jne.
 - Elinkeinorakenteen muutokset
 - Maa- ja metsäteollisuus
 - Informaatioteknologia
 - Matalan taitotason työt

Työttömyyden syylliset III

- Mikrotason syylliset
 - Työttömyys yksilöllisenä valintana
 - Toimeentuloturvajärjestelmä mahdollistaa (kannustinloukut)
 - Läheisten hoiva
 - Työttömän työmarkkinaresurssit
 - Koulutus ja ammattitaito
 - Työttömän subjektiiviset ominaisuudet
 - Sukupuoli
 - Ikä
 - Terveys ja työkyky

Työttömyyden hoidon arvotausta

- Työttömyyden hoidon arvoperiaatteet voidaan jakaa Suomessa karkeasti kahteen kilpailevaan näkökulmaan
 - Työttömyyden oikeuksia korostava aktivointilinja
 - Työttömyyden velvollisuuksia korostava vastikkeellinen linja (vrt. kannustinloukkukeskustelut)
- Molempien näkökulman soveltamisen lopputulos tai tuotos asiallisesti ottaen sama – aktiivinen työtön, mutta arvot toiminnan taustalla eriävät

Työttömän sosiaaliturva tänään

▶ Toimeentuloturvajärjestelmä

- Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- Työttömyysturvan peruspäiväraha
- Työmarkkinatuki
 - Lisäksi usein
- Toimeentulotuki
- Yleinen asumistuki

▶ Työttömien palveluita

- Palkkatuki
- Starttiraha
- Vuorotteluvapaan sijaiset
- Työvoimakoulutus
- Työkokeilu
- Työvalmennus
- Kuntouttava työtoiminta
- Työllistymisraha

▶ Työttömyysturva sisältää työnhakuvelvoitteen

▶ Kuntouttava työtoiminta sisältää ”kuntouttavaan toimenpiteeseen osallistumisen velvoitteen”

- Käytännössä suuri osa työttömistä on ”passiivisen toimeentuloturvan varassa” (Heinäkuu 2013: Työttömiä työnhakijoita = 319 000; Palveluiden piirissä = 92 000)

Sosiaaliturvan tavoitteita ja kehityskulkuja

- Sosiaaliturvan julkilausuttuja tavoitteita
 - Köyhyyden vähentäminen kohtuullisella toimeentuloturvan tasolla
 - Työhön kannustava toimeentuloturvajärjestelmä
 - Syrjäytymisen ehkäisy
- Sosiaaliturvan kehityskulkuja
 - Suhteellinen köyhyys lisääntynyt pitkällä aikavälillä
 - Kannustinloukkuja esiintyy yhä erityisesti tilanteissa, joissa työttömyyden vaihtoehtona on keikkatyö
 - Syrjäytyminen yhteiskunnallisena ongelmana säilynyt

Tutkimustietoa työnteon vaikutuksista

- ▶ Työhön osallistuminen/työllistyminen yleensä
 - lisää taloudellista hyvinvointia
 - lisää psyykkistä hyvinvointia
 - jäsentää ajankäyttöä
 - luo sosiaalisia suhteita
 - kohottaa sosiaalista statusta ja omanarvontuntoa
- ▶ Toisin sanoen työ yleensä
 - vähentää köyhyyttä
 - vähentää psyykkistä pahoinvointia
 - vähentää passiivista ajankäyttöä
 - vähentää yksinäisyyttä

Osallistava sosiaaliturva I

► Tavoitteet

- Syrjäytymisen ehkäisy yhteiskuntaan osallistamalla
 - Työmarkkinaresurssien ylläpito/lisääminen
 - Työttömän työllistyminen
- Sosiaaliturvan kannustavuuden lisääminen
- Sosiaaliturvan legitimitietin lisääntyminen

Osallistavan sosiaaliturva edellyttää vallitsevan sosiaalipoliittisen paradigman muutosta

Osallistava sosiaaliturva II

▶ Ideaalimallin lähtökohdat

- Osallistava sosiaaliturva huomattavaa osaa työvoimaan kuuluvia sellaisia työttömiä, jotka eivät ole minkään aktivointipalvelun piirissä ja jotka elävät työttömyysturvan/toimeentulotuen varassa
- Osallistavan sosiaaliturvan tavoitteena on lisätä osallistettavan hyvinvointia
- Työtön integroidaan yhteiskuntaan osallistavin toimenpitein mieluummin usein ja lyhytkestoisesti kuin harvoin ja pitkäkestoisesti
- Osallistavassa sosiaaliturvassa yhteiskuntaan osallistumisesta palkitaan. Osallistavan sosiaaliturvan toimeentuloturvan tason tulee olla selvästi suurempi kuin ”passiivisen” pelkkänä tulonsiirtona maksetun sosiaaliturvan
 - Muutos voidaan tulkita vastikkeellisuuden lisääntymisenä tai aktiivisen sosiaalipolitiikan lisääntymisenä

Osallistava sosiaaliturva III

- Ehdotukset (palvelut ja rahoitus)
 - Osallistavat toimenpiteet: Osallistaviksi toimenpiteiksi hyväksyttäisiin työhön perustuvat palvelut, työvoimapolitiittinen koulutus ja muut työttömien hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävät palvelut (esim. elämänhallintaa edistävä päivätoiminta)
 - Olemassa olevaa aktivointilainsäädäntökirjoa tulisi vähentää ja tilalle ottaa osallistava sosiaaliturva
 - Työttömälle laadittaisiin osallistumissuunnitelma, jossa rajataan osallistavat toimenpiteet väljästi.
 - Kehitetään sähköinen tehtäväpankki, josta työtön voi valita osallistumissuunnitelman rajauksin osallistavat toimenpiteet. Työnantajat kirjaavat tehtäväpankkiin avoimena olevia tehtäviä.
 - Osallistavan sosiaaliturvan järjestämisvastuussa korostuu kuntien rooli
 - Osallistavan sosiaaliturvan rahoitusjärjestelmä tulee laatia järjestäjälle kannustavaksi
 - Osa julkisten hankintojen arvosta tulee käyttää työttömien osallistamiseen, jotta yksityinen sektori saadaan mukaan osallistavan sosiaaliturvan toimeenpanoon.

Osallistava sosiaaliturva IV

▶ Ehdotukset (toimeentuloturva)

- Osallistumislisä korvaisi nykyiset aktivointilisät. Osallistumistulo maksettaisiin työttömälle, joka osallistuu julkisen sektorin, seurakunnan tai kolmannen sektorin toimintaan. Osallistumistulo maksettaisiin työttömyysturvan/toimeentulotuen päälle. Osallistumistulon taso arvioitava uudistuksen valmistelun yhteydessä.
- Kieltäytyminen osallistavista toimenpiteistä alentaisi työttömyysturvaa/toimeentulotukea. Suuruus arvioitava jatkovalmistelussa (voimassa jo nykyjärjeetelmässä)
- Henkilöitä, joilla on merkittäviä sosiaalisia/terveydellisiä ongelmia palveltaisiin sosiaalityön ja terveystalveluiden kautta ja osallistavan sosiaaliturvan velvoitteet eivät koskisi heitä
- Palkkaperusteisesti esim. keikkatyöhön osallistuvan työttömyysturvaan sovelletaan 300 euron suojaosaa. Keikkatyöntekijä ei lähtökohtaisesti kuulu osallistavan sosiaaliturvan piiriin.

Osallistavan sosiaaliturvan kritiikki

- Osallistava sosiaaliturva syrjäyttää työvoimaa avoimilta työmarkkinoilta?
- Osallistava sosiaaliturva synnyttää halpatyömarkkinat?
- Osallistava sosiaaliturva on pakkotyötä? (risusavottaa)
- Osallistava sosiaaliturvalla on yritysten kilpailua vääristäviä vaikutuksia?

Uudistuksen kitkakohtia

- Yhteiskunnallinen yleinen valmius/tahtotila uudistukselle
- Palvelurakenteiden uudistumisen nopeus
 - Järjestämisvastuu?
 - Korjaavien sote-palveluiden sopeutuminen mahdollisesti vähenevään palveluiden kysyntään
 - Julkisten organisaatioiden sitoutuminen toimeenpanoon (vrt. kuntien työmarkkinatuen sakkomaksut)
- Osallistavien toimenpiteiden määrän ja kirjon kasvattaminen

Vielä lopuksi: osallistavan sosiaaliturvan perustelut

Tutkimustiedon mukaan on pääteltävissä, että

työttömien osallistaminen on vaikuttavaa sosiaalipolitiikkaa ja edullisempaa kuin syrjäytymisen seurauksena syntyvät muut yhteiskunnalliset kustannukset.

KOTITEHTÄVÄ: VISIOIKAA MALLI, JOLLA AIKAISEMPAA USEAMPI TYÖMARKKINOILTA "ULOSLYÖTY" SAADAAN OSALLISEKSI YHTEISKUNTAAN.

OSALLISTUKAA TULEVAISUUDEN SUUNNITTELUUN!